

Снежана ПАСЕР ИЛИЋ

snezanapaseri@gmail.com

ВУК КАРАѢИЋ КАО ИСТОРИЈСКИ И КЊИЖЕВНИ ЈУНАК

Институт за књижевност
и уметност, Београд

(Бранко Златковић. *Мале приче о Вуку КараѢићу (од 1825. до 1832)*. Том I и II. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2024; I – 325 стр.; II – 383 стр.)

Двотомна монографија *Мале приче о Вуку КараѢићу (од 1825. до 1832)* наставак је Златковићеве претходне књиге *Мале приче о Вуку КараѢићу (од 1787. до 1824)*, из 2015. године. Посвећена је почившем професору и угледном фолклористи и историчару књижевности Ненаду Љубинковићу. Нова монографија резултат је дугогодишњег истрајног и посвећеног проучавања свих области КараѢићевог рада (реформе језика и правописа, лексикографске делатности, сакупљања народних умотворина, оригиналног стваралаштва, књижевне полемике) и, не мање значајно, приватне и породичне биографије.

Монографија се темељи на проучавању бројних извора и литературе (преко четири стотине осамдесет библиографских јединица): путописа, биографија, аутобиографија, сведочења савременика, усмених предања, периодике, историјских извора, хроника, архивске грађе, полицијских докумената и др. Запажа се ауторова тенденција да општепознатој фактографској грађи удахне животност поступком стилизације и њеног приближавања усменим жанровима – превасходно анегдоти, шаљивој причи, пословици. Тиме се изнова потврђује Златковићев квалитет ванредног приповедача који се формирао на усменом приповедном корпусу.

У монографији је Вук КараѢић „јунак“ око кога аутор развија наратив сачињену од тридесет хронолошко-тематски нанизаних „малих прича“¹ (четрнаест у првој и шеснаест у другој књизи). Из месеца у месец, од јануара 1825. до децембра 1832, Златковић прати Вукове пословне и приватне активности, у којима се издваја неко-

1 Насловна синтагма „мале приче“ је, према ауторовим речима, термин „којим је Вук Стеф. КараѢић означавао краће прозне жанрове“ (I: 323).

лико крупних тема: путовања из приватно-пословних разлога, односи са пријатељима и непријатељима, релација са кнезом Милошем, покретање забавника *Даница* и успостављање континуитета у излажењу, филолошки рад, афирмација у Европи и непотпуно признавање у Србији. Ове теме контекстуализоване су у историјско доба важно за формирање модерне Србије и установљавање првих државних институција.

Златковић хронолошки прати Вукову трајекторију: Славонски Брод, Земун, Сремски Карловци, Нови Сад, Сомбор, Пешта, Будим, Беч, а нешто касније Крагујевац, Пожаревац и Београд. Слика Вука као вечитог путника, „одвећ скитницу“, како га је Копитар често називао, најпре из нужде, будући да је у Славонски Брод дошао ради наплате дуга, а потом и због посла културног делатника. Ниже се галерија ликова који долазе у контакт са Вуком, поштовалаца али и противника.

Путујући, Вук шири круг пријатеља и следбеника. Један од њих био је Адам Филиповић Хелденталски, Вуков претеча у објављивању календара, чему, према Златковићевом запажању, досадашњи проучаваоци нису поклонили довољну пажњу (I: 21). Упознао је подофицира Тадију Бркића из Винковца, који се и сам бавио филологијом и радио на отварању школа по селима, где ће се учити „u Slavonskomu jeziku“ (I: 22). Други сусрети били су сасвим случајни и можда су носили извесно знамење, попут познанства са практикантом и преводиоцем Теодором Радичевићем, у време када је његов син Алексије (Бранко) Радичевић имао само једну годину. Вуков боравак у Сомбору Златковић је обележио упечатљивим детаљем: одсео је у кући у којој ће седам деценија касније живети Лаза Костић. Осим места боравка, двојица великих српских књижевника делила су и интересовање за лексикографију: Вук је саставио, а Костић допунио *Рјечник*. Ово наводимо као ређе помињан податак код досадашњих Вукових биографа.

Пријатељи су му указивали гостопримство тако да је у кући трговца и писца Василија Василијевића имао на располагању одају звану „Вукова соба“, на коју му је и пошта редовно стизала. Путовања су обележили топли сусрети са припадницима братских народа, нпр. директором винковачке Гимназије, Словаком Јаном Јодлом Кралупским, и професором исте школе, Чехом Еугеном Веселим. Навођењем оваквих података аутор сведочи о снажној повезаности културних радника у борби за афирмацију народног језика и народне књижевности у првој половини 19. века.

Током путовања је сазнавао за баштинике својих идеја и проблеме које су због тога имали: учитељ Адам Драгосављевић, претеча и настављач на пољу граматике, две године пре Вука и његовог *Рјечника* прокламовао је фонетски принцип и за школску децу саставио први *Мали буквар српској*, са 29 слова. Просветне власти му нису одобриле књигу, па је остала у рукопису. Златковић ниже имена Ву-

кових поштовалаца, увек поткрепљујући њихову релацију неким конкретним детаљем, често хумористично интонираним: подофицир Тадија Бркић из Винковаца, који је афирмисао Вуков правопис, одлучио је да се убудуће више окрене војницима јер они „нису тако избирачи и који само на то гледају, да један другог разумеју“, за разлику од свештеника и других учених „домородаца“ који „нерадо од старине одступају“ (I: 35). Вуков следбеник дао је изврсну професионалну карактерологију учених људи тога доба.

На путовањима и у комуникацији са људима сазнаје да је имао савременика у преводу *Свештої писма* на народни језик, Матију Петра Катанчића, кога је изненадна смрт спречила да свој превод објави. Дошавши први пут у Сомбор, затиче и упознаје свог временског претечу Аврама Мразовића, чија му је *Словенска ірамаїшика* из 1794. г. била узор за *Писменицу српскої језика* (1814).

Било је и случајева колебања и изневеравања Вукових идеја од дојучерашњих пријатеља. О мукама на којима су се нашли они који су хтели да следе Вуков правопис, о цензорима који нису одобравали књиге њиме писане сведочи писмо Самуила Илића: „Ортографију би Вашу узео: ал’ ево жалости! Моле, саветују, прете, да Вашом не пишем. Што ћу? [...] Ја се још све једнако колем; рад би Вашом писати, и одважим се, а после се побоим за леб! Та зашто јачи од мене неће за Вама да пођу!“ (I: 118). Ипак, чини се да је Вука највише заболоо поступак великог заштитника и пријатеља, кнеза Васе Поповића, који се, под притиском Кнежевог окружења, нашао међу противницима Вуковог превода *Нової завјѣта*, 1830. године.

У више наврата Златковић скреће пажњу на важан детаљ да се Вук, од свих активности, најрадије бавио сакупљачким послом, и то непрекидно, било сам било подстичући пријатеље да за њега прикупљају србуље и бележе приче, песме, речи. Од бројних помагача, расутих на страницама двотомне књиге, наводимо само неке: Павле Атанацковић, Кузман Севкић, Јован Берић, кнез Василије Поповић, црногорски митрополит Петар I, Лазар Марјановић, Василије Јовановић, Аврам Живковић, Филип Петровић Карабаш, Ђорђије Романчић, Адам Драгосављевић, Јустин Михајловић, Стефан Теодоровић, Димитрије Тирол и др. Сам је у то време забележио стихове које му је уз гусле певала слепа Јеца, а приче и анегдоте од кнеза Милоша. Кратак запис сведочи да се у време карантина (1829) у земунском „контумацу“ дружио и записао антологијске песме и приче од трговца Грује Механџића, док је 1830, у Крагујевцу, након Фебруарске скупштине забележио две албанске народне песме и тако се сврстао међу „пионире албанске фолклористике“ (II: 175). Чини се да минуциозном оку аутора Вуковог животописа није промакло име ниједног казивача и певача, те их је споменима извео на светлост дана и сачувао од заборавља.

Уваженим иностраним пријатељима, славистима и књижевницима: Ј. Гриму, П. И. Кепену, Ф. П. Аделунгу, А. С. Шишкову, Џ. Баурингу и Г. Арсенијевићу Емануелу, слао је прва, почасна издања својих књига, што је нпр. случај са Књажевим житијем. Када је проценио да је тако боље, уступио је угледнијим и цењенијима ауторима прикупљену грађу. Тако је књига *Serbische Revolution* (*Српска револуција*) берлинског професора Леополда Ранкеа, одштампана 1829. године, написана уз Вукову помоћ.

Сам Вук био је постојан и дугогодишњи пријатељ. Заузео се код кнеза Милоша да позове у Србију Луку Милованова Георгијевића, „иако је ослепео и пропио се“ (II: 83). Бринуо се и о деци својих пријатеља, те је у Бечу пратио школовање Живка, сина мајстора „ковачко-сикарашког заната“ Јована Петровића Ковача, а на молбу професора Јенка у Пешти је прописно „ођенуо“ његовог студента права.

Непријатељи, ако не и бројнији од пријатеља, а оно свакако моћнији, непрекидно су осујећивали и успоравали Караџићеве науме. Међу њима се издваја лик Михаила Германа, блиског Милошевог службеника у Русији, прозреног од стране земунских сутрађана да је „скитница и лажа и варалица“ (I: 25). Народна проицљивост потврдила се Германовим бескрупулозним чином „крађе“ Милошеве биографије, иначе аутентичног Вуковог штива. Повређени и оштећени Вук тужио га је и јавно оговарао, чак по цену ризиковања живота. Из ове екстензивне и по Вука драматичне епизоде аутор студије упућује читаоца на Германова поверљива обећања кнезу Милошу „да ускоро мисли да Вуку Караџићу пребије и другу ногу“ (I: 132), чиме изнова потврђује дар за изналажењем хумористичних детаља чак и у суморним причама попут ове.

Отворен и упоран, Вук се с непријатељима суочавао одласком у Сремске Карловце и Нови Сад – упоришта опонената. Нижу се затегнути односи. Карловачки митрополит Стефан Стратимировић био је чврсто против објављивања издања која су имала српске облике речи уместо црквенословенских. Вуков сусрет 1825. године у Новом Саду са Милованом Видаковићем био је повод аутору да забележи две верзије усмене предаје о „содомском греху“ тада већ бившег професора Видаковића. Јован Хацић, Вуковим речима „господар и од Матице и од Љетописа“ (I: 258), бавио се у часопису злонамерним „оподањем“ Вука, оспоравајући да он влада латинским и да је скромно школован. Тридесетих година најмоћнији и најопаснији Вукови непријатељи су и људи из најближег Кнежевог окружења. Док му злокобни Кнежев секретар Д. Давидовић поткопава молбу за пензију, Јоаким Вујић „разоноде ради“ (II: 201) дискредитује Вуков рад на преводу закона.

Између кнеза Милоша и Вука Караџића испољавао се однос моћног, сујетног и непросвећеног владара према марљивом, несхваће-

ном и доследном културном делатнику. Самовољни Кнез игнорисао је Вука чак и када га је овај молио да писмом захвали Јакобу Гриму на посвети *Српске ѿрамајѿиѿе*, мотивишући молбу објашњењем колико је Гримова наклоњеност српском народу важна у европским оквирима. Када коначно добије љубазан владарев одговор, са позивом да дође у Крагујевац и лично му саопшти шта жели, Вук погрешно процени ситуацију. Несвикнут на Кнежеву љубазност, он није отишао, не знајући да је тиме „изгубио“ дар од хиљаду форинти који му је Милош припремио. Писмо у коме јавља да не може доћи у Крагујевац, истовремено благосиљајући Кнеза „са својом фамилојом и народом“ (I: 27), Вук је залио сузама, о чијим траговима на хартији сведочи приређивач Вукове преписке Љубомир Стојановић. Овом епизодом Златковић указује на мање познату страну Вуковог лика, подстакнуту прегршћу приватних проблема. Њоме је аутор употпунио психолошки портрет свога јунака.

Ипак, Кнез је на Вука рачунао у подухватима од националног значаја. О томе сведочи и запис да је управо њега задужио да у Бечу договори отварање фабрике хартије и штампарије у Србији. Вуку је поверио писање закона, према угледу на Наполеонов законик. Уплитањем детаља да су се делегирани а професионално савесни људи нерадо одазвали – свесни недовољне спреме за тако одговоран посао – Златковић хумором сенчи догађаје. Он бележи више анегдота о проблемима са којима су се „законописци“ сретали. Махом се они тичу непознавања термина из француског изворника, те тако реч *хийоѿеѿеѿа* један од чланова законодавне комисије разреши „да је то типографска погрешка место апотеке“ (II: 171). Притом се наводе две варијанте анегдоте: према једној, речи се приписују Лазару Зубану, а према другој Вуку лично.

Вуков успон на државној лествици Кнежевине Србије у доба кнеза Милоша наставља се његовим именовањем за председника Београдског магистрата (суда), 1831. године. Упркос чињеници да је у то доба био материјално најбезбрижнији, ипак је преко кнеза Васе молио Господара „не би ли се смиловао да га отпусти из службе“ (II: 251). Поднео је стоички „рођачка даривања“ (увреде) које су му нанесене „гласовитим пасошем“ (II: 146), благодаривши Кнезу и препоручивши му се за будуће. (Амици, као аутору пропратног текста, није оћутао, подсетивши да је у пасош поред увредљивог физичког описа заборавио да унесе његова европска признања и титуле.) Чини се да Вуку нису толико сметала вређања кнеза Милоша и његове свите – јер су на то сви већ свикли – колико одсуство могућности да се бави запостављеним књижевним радом. Уместо бављења литературом, у Вуковој надлежности била је и обавештајна делатност, али је истовремено и сам био субјект надгледања и шпијунирања.

Свестан значаја владареве близине и непоновљивости историјског тренутка, 1832. Вук почиње потајно да бележи грађу за „по-

себну књигу“, „српску историју нашега времена“, у којој је намеравао да саопшти праву истину о Кнезу. У вези с тим Златковић указује да је из забележене грађе изостао опис и узрок Карађорђевој смрти, што је, према његовом мишљењу, „симптоматично“ (II: 300), а ипак у сагласју са Вуковим настојањем да се не лиши сасвим Кнежеве наклоности.

Златковићев књижевни јунак Вук Караџић смештен је у конкретном историјском време, те је био сведок значајних унутрашњих потреса: Ђакове и Чарапићеве буне, као и спољнополитичких дешавања која су се одражавала на судбину Србије. О Ђаковој буни против кнеза Милоша Златковић наводи две варијанте приче познате у народу, о погубљењу Милоја Ђака. Специфично је да су варијанте сличне у појединостима, али знатно различите према смислу. Након изношења застрашујућих детаља о кажњавању покретача буне, аутор епизоду своди, у сопственом маниру изналажења реминисценција из живота и говора људи из народа. Поступак се огледа у навођењу гротескног епилога у виду предлога Милосава Липовца „да се побију сви који знаду читати и писати“, „јер учени људи буне подижу против свог правитељства“ (I: 13). Аутор не пропушта да истакне Вукову мудрост и тактичност којом пред Кнезом штити писмене људе, уверавајући да је Милоје Ђак далеко од науке и учености. Анегдотским фрагментом Златковић уједно осликава тадашње жалосно стање у српској науци и култури.

Вук је био заинтересовани сведок значајних међународних историјских догађаја, који су се одражавали на будућност Србије. Обрадовао се потписивању Акерманске конвенције 1826. године, чијим се петим чланом предвиђала извесна аутономија Србије и повраћај територија које су јој одузете 1813. године. Уз трпезу пуну „ића и пића“ (II: 135) прославили су Вук и Давидовић, у Београду, радосну вест о закључењу Једренског мира 1829. Вест је позитивно одјекнула и међу „пречанском“ интелигенцијом, па су се многи преко Вука интересовали, са жељом да се доселе и уопле у Србији. И пре два века ситуација у европској политици диктирала је приоритете у Србији: таман што је уговорио послове око штампарије, Вук је са „двора“ добио вест да се „мане“ тога, јер су се у Цариграду послови „мало побркали“ (I: 237). Међународне околности биле су прече од штампања књига у Србији.

Поједини сегменти студије стилизовани су у дослуху са културноисторијским предањима, попут оног о Вујичином подизању цркве Покајнице. Епизода реинтерпретира теме „пошљедњег“ времена и проклетства због огрешења о обичајни кодекс оличен у институцији кумства: Вујица је ослепео на оно око „којим је потајно гледао Вождово убиство“, „мучиле су га отворене ране“ и, најзад, „затрло му се семе“ (II: 36–37).

Историјском слоју монографије припадају бројна Вукова писма пријатељима, међу којима се издвајају писма упућена Јернеју Ко-

питару, у којима сведочи о збивањима на Фебруарској скупштини, 1830. у Крагујевцу, у чијем протоколу Вук препознаје прво модерно заседање у европском маниру. Истовремено, у Књажевим речима и поступцима у правцу тобожње демократизације препознаје добро смишљену мимикрију и континуитет апсолутизма.

Покретање забавника *Даница* и успостављање редовности у издажењу Златковић представља у неколико „малих прича“. У вези са предисторијом *Данице* аутор указује на писања Објављенија, праксу која припада почецима српске издавачке делатности и формирања читалаштва. Осим детаљног навођења садржине прва четири броја, Златковић елаборира проблеме у вези са покретањем: критичарима је сметала примена Вуковог реформисаног језика и правописа. У „распињању“ Вука због *Данице* предњачио је Стратимировић, скандализован и због тога што се у календару уместо словенских налазе народни називи за црквене празнике. Након што је тужио Вука, бечке власти су наложиле полицијску истрагу. Као апендикс дат је полицијски извештај који Златковић у целости наводи (I: 87–88). Уз кориговања неверодостојних појединости, Златковић га сматра једном од „најранијих Вукових биографија“ (I: 88). Са мером су дозирани хумористични детаљи: претплата за *Даницу* зависи од пољопривредног рода у текућој години; Срби се пренумерирају да би им имена била штампана у публикацији. Истовремено уз борбу за *Даницу* Златковић прати Вукове напоре за објављивање превода *Нової заветїа*, са slabим изгледима на успех, будући да су црквени великодостојници, Стратимировић и Мушицки, налазили да је таквим преводом *Нови заветї* „унакажен“ (I: 72).

Упоредо са друштвеним активностима, нарација прати и Вукове породичне релације. Он је брижни отац коме је стало до образовања деце на српском језику. Док са пута у Србију, на који је повео шестогодишњег сина ради учења језика, јавља Ани да је Сава „много напредовао у српском језику“, мајка, по рођењу Немица, изриче зебњу „нису ли Сава и Марија заборавили да читају немачки“ (I: 178). Вуковим заузимањем Сава наставља школовање у Земуну и на очево задовољство постиже „леп напредак у српском језику“ (II: 83).

Са великом муком бори се да им обезбеди егзистенцију. Не преза да моли моћнике и поклонице: кнеза Милоша, тршћанску српску колонију, Л. Мушицког. За то време бројна породица живи у оскудици у Бечу, мењају станове у покушају да нађу што јефтинији, иако им је сваки скуп и неприлагођен Вуковом хендикепу. Коначно, признање и материјална утеха стижу 1826. године, из Русије. Од руског цара добио је 100 златника годишње пензије за књижевне послове који „приносе пољзу Славјанској Словесности“ (I: 157).

Догађаји су указивали на то да ће српска народна поезија бити најпре реципирана у Европи. Тако се и збило пошто је, између

осталих, Бауринг превео песме на енглески језик (John Bowring, *Servian popular poetry*, 1827), које су са одушевљењем примљене. У исто време француски читаоци упознали су се са песмом „Женидба Максима Црнојевића“. Посредством Талфјиних превода на немачки, неколико песама је крајем 1826. доспело у Вајмар, у руке Јохана Волфганга Гетеа. Српске народне песме преводе се на пољски и руски. Захваљујући преводима, народне песме одјекнуле су у свету. Мало-помало Вуков рад бива признат и у домаћим књижевним круговима. Коначно и кнез Милош шаље 1000 гроша, схвативши да Вука више цене у Русији него што му је то представљао Михаило Герман. Године 1829. српске народне песме преведене су и на мађарски.

Учена Европа одала је признање Вуку: од 1825. постао је члан Гетингенског ученог друштва, године 1828. добио је диплому Краковског ученог друштва, а већ наредне године постао је дописни члан Друштва љубитеља историје и старина у Русији, при Московском универзитету.

У главни наративни ток Вуковог животописа инкорпориране су биографије других личности (кнеза Милоша, његових секретара Димитрија Давидовића и Стефана Радичевића, честитог кнеза Васе, обесног Амице), којима аутор дочарава целовиту историјску слику времена и врха домаће власти.

Ипак, најпунији замах захвата ауторово приповедање о личностима из света књижевности. Златковићева нарација поприма законитости центрипеталне силе, па личности са руба Вуковог животног пута увлачи у приповедну жижу и повлашћује их у књижевне јунаке. Више „малих прича“ посвећено је Сими Милутиновићу Сарајлији. Његов профил аутор склапа на основу кореспонденције Вука Караџића са савременицима. Око Сарајлијиног лика анегдоте се роје. Неке су књижевне тематике, попут диспута о граматичким правилима између Вука и Сарајлије, који је поентиран Симином максимом: „Ти као граматичар служиш језику, а мени језик служи; зато се ти мораш држати правила; а ја језик могу употребљавати како хоћу, и од моје употребе настају правила“ (I: 240). Друге анегдоте су сасвим личне, попут оне о неславној првој посети Талфијној кући, јер је „Сима све време био збуњен и смећен“ (I: 168), или пак навођење фрагмената писма о бедном стању у коме се нашао и драматичном призивању смрти као излазу из кризе (I: 205–206). Вукова наклоност Сарајлији имала је граница, о чему сведоче епизоде из поглавља „Побратимска даривања“. Но, по свему судећи, Сарајлија је рођен „срећне ноћи“. У потврду томе Златковић наводи анегдоту о баченом последњем талиру на црквени тас, чиме је Сима освојио симпатије и наклоност црногорског владике Петра I Петровића, које су му олакшале егзистенцију у тој суровој земљи.

Достојна пажња у монографији посвећена је трагичним догађајима из живота Саве Мркаља, „најзначајнијег Вуковог претече и узора“ (I: 112). О Мркаљевим невољама, познаницима који га се одричу и коначном душевном растројству Златковић склапа каледоскопску слику на основу различитих извора: писама Вуковог пријатеља Самуила Илића, записа Мркаљевог биографа Ђорђа Рајковића, и коначно, на основу исповедне песме несрећног Мркаља „Састављено кад у горњокарловачку боловаоницу доспедох побеђен и остављен од свега света“, антологијске вредности.

Често страницама *Малих њрича* просине лик сарадљивог и увек будног Јернеја Копитара. Он надзире, подржава и помаже Вука професионално и приватно. Бодри га да не клоне, помаже у проблемима комуникације с аустријским властима, чак и по цену сопствене дискредитације. Увиђа Вуково жртвовање за национално добро, те га саветима и својим везама подупире. Пажња је посвећена и ауторитарном Гриму, чије се речи ретко могу прочитати, али углед наткриљује свако помињање његовог имена. Патње Лукијана Мушицког, песника на гласу и горњокарловачког владике, завределе су такође да се прикажу у контексту Вукових пријатељстава.

Вук је био практичан човек, изузетних организационих способности. Оне долазе до изражаја у пословима дистрибуције књига. Наизглед парадоксално „хром Вук Караџић постао је ослонац динамичној дистрибуцији словенских књига које су се сустицале у Бечу“ (II: 93). Развио је читаву дистрибутерску мрежу, уз помоћ трговаца Теодора Тирке, Симе Шићара и Јосифа Миловука. Тако се десило да је Вук нехотице допринео оснивању Матице српске у Пешти (2. фебруара 1826), чији је задатак био „да књиге Србске издае и распростраћава“ (I: 96), а он лично од стране оснивача бива замољен да се стара око пренумерације за будућа издања *Лейхойиса*. Тако је Вук постао не само сведок него и активан учесник у заснивању културног живота и његових институција код Срба. У вези са тим Златковић наводи анегдоту о књижари Григорија Возаревића. Реакцију света на појаву првог књиговезачког дућана у београдској вароши аутор сенчи дозом хумора. Наиме, дућан са везаном књигом на месту где се истиче натпис фирме збуњивао је варошке Турке: „Турци су улазили у његов дућан сваки час, не знајући шта он заправо ради, да ли поправља сатове или је берберин“ (I: 270–271). У тим пасажима монографија се чита као културноисторијска студија.

Истовремено, она бележи и прежитке традиције. Златковић наводи, према Вуковом сведочењу, слику маскираног момка са клоцалицом, који је на Милошевом двору у време месојеђа забављао људе вршећи ритуал, онако како га и етнолози бележе (II: 199–200). Аутор бележи и „непријатно народно веровање“ (II: 26) да не ваља кумовати слепачком детету (тј. ономе коме је родитељ слеп).

Студија сведочи и о почецима регулације појединих области друштвеног живота у Србији. Одсуство стално упослених лекара болешљиви Вук морао је лично да решава у више махова. Године 1831. посредовањем суда, а по налогу кнеза Милоша, отпочело се са организацијом здравственог система у правцу његове демократизације и хуманизације, што се пре свега огледало у увођењу обавезе лекара да бесплатно лече социјално угрожене грађане. Кнез је за извршење овог захтева апострофирао Вука, тадашњег председника суда.

Услед кнежеве самовоље, несигурно и без континуитета кратко је радила 1831. Велика школа у Београду. Истовремено са Исаиловићевом Великом школом, у Београду је отпочело заснивање штампарије, са неизвесним изгледом за континуиран рад (II: 236).

Вуков саборац у борби за увођење наставе и књига на народном језику био је и Василије Василијевић (II: 52). Године 1829. обрадовала га је Василијевићева вест да је Високи ратни савет одобрио коришћење српских уџбеника и Вукове *Грамајџике* у земунским школама. Нешто северније, „захваљујући“ активностима сремско-карловачког клера, родитељи су исписивали децу из школе зато што учитељ Адам Драгосављевић „предаје науке по Вуковој Грамајџици“ (II: 122). Очито да су на језичком пољу владале опречне тежње: за и против Вука. Млади Стерија Поповић, који је вршио коректуру Емануеловог *Жијџија*, колебао се по питању језика, али га је Д. Тирол упутио Вуковим правцем. Шаљући примерке његовог *Жијџија* (1827), Вук се писмом обраћа генералу Емануелу Арсенијевићу, у коме скромно исказује заслуге зато што је дело написано на чистом српском језику. Интензивније штампање књига Вуковим правописом наступило је 1829. године (II: 106–109).

У завршници *Малих њрича (од 1825. до 1832)* Вук Стефановић Карачић се налази у ситуацији сличној попут оне с почетка монографије: не добија аустријски пасош за којим вапи, а у Србију кнеза Милоша не жели. Поново је у новчаним проблемима, због којих су жена и деца озбиљно ускраћени достојанственог живота. Још нарушенијег здравља, не прима српску државну пензију и борави у страху да ће му ускратити и руску. Поново шаље молећива писма Кнезу да му у Земун пошаље „који дрва и које подебело свињче“ (II: 284).

Мале њриче (од 1825. до 1832) окончавају се низом обрта: откривена је садржина Вуковог *џајној* писма, с акцентом на рђаву управу кнеза Милоша. Златковићевом јунаку је јасно да ће уследити Кнежева одмазда. Готово трилерски епилог прати Вука који не може да нађе породицу у Бечу, јер не зна њихов кућни број. Иза Вука је, у Београду, остала Кнежева забрана да се књиге у српској Књажевској типографији штампају новом ортографијом. У Беч је стигао, према полицијским подацима, новембра 1832, сада већ као бивши „између

најплаћенијих чиновника кнеза Милоша“ (II: 341). На последњим страницама књиге Златковић бележи намеру свог јунака, поново сиромашног српског списатеља, да у години која је на прагу објави нову књигу српских народних песама, четврту по реду, да се позабави новим речима које се не налазе у издању *Српској рјечника*, а скупио их је око 2000 нових, да ради на састављању историје Српске револуције, да приволи Британско библијско друштво на штампање његовог превода *Новой завети* и да се коначно са Аном и петоро деце скраси у Бечу. Тиме аутор најављује теме наредне „части“ *Малих њрича*.

Стил *Малих њрича о Вуку Караџићу* из 2024. године одликује се детаљношћу, исцрпношћу и прецизношћу. О значајним догађајима Златковић наводи више различитих извора, понекад супротних тврдњи, у чему долази до изражаја његова истраживачка дубина и ванредна скрупулозност. Реченица поседује говорни ритам народног приповедања. Бројне епизоде Златковић заокружује народним пословицама и изрекама, самеравајући јунаке и њихове поступке етосу народа коме припадају. Вуков рад и живот представио је у контексту историјске епохе, чиме је постигао целовиту књижевно-историјску, културолошку и социолошку слику времена.

Златковић указује на пропусте и непрецизности књижевно-историјске природе: да се зачетак шаљивог календара о Винку Ложићу из 1830. године погрешно приписује Стерији уместо правнику и писцу Авраму Бранковићу. У хвале вредне стране монографије убраја се и враћање из заборава писаца некада популарних, а данас заборављених (Јован Пачић, Павел Рожа Михајловић). Ова монографија писана је читко, занимљиво, на моменте попут романсиране биографије, те је приступачна ширем кругу заинтересованих читалаца.